

השיבה שופטינו ברכה OF THE THEME

It is hard to determine the intent of חז"ל in composing the ברכה of השיבה שופטינו. Our current version of the ברכה does not seem to fit that which is found in the following:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז' עמ' ב'-ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים?
 דכתיב (יחזקאל ל"ו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו
 לבוא. וכיון שנתקבצו גליות - נעשה דין ברשעים, שנאמר: (ישעיהו א') ואשיבה ידי עליך
 ואצרף כבר סיגיד; וכתיב (ישעיהו א') ואשיבה שפטיך כבראשנה. וכיון שנעשה דין מן
 הרשעים - כלו המינים, וכולל זדים עמהם, שנאמר: (ישעיהו א') ושבר פשעים וחטאים יחדו.

The theme of the destruction of the רשעים better matches the wording of our version of the ברכה of ולמלשינים in which we ask: וכל הרשעה כרגע תאבד. Perhaps the גמרא is representative of the period before ברכה became a separate ברכה when the theme of the ברכה of השיבה שופטינו may have been included within the ברכה of ולמלשינים.

There are other difficulties with the גמרא in מסכת מגילה. The גמרא presumes that the word שופטינו in the ברכה represents judges that have the power to mete out the ultimate justice; i.e. dealing with the רשעים. However, that kind of justice can only be provided by a heavenly court and not by a court of human judges. It appears from early versions of the ברכה that the ברכה is a prayer for the re-establishment of courts consisting of human judges at the time when the רבוננו של עולם will be recognized as a supreme ruler.

מנהג ארץ ישראל (1)- השיבה שופטנו כבראשנה ויועצינו כבתחילה ומלוך עלינו אתה ה' לבדך. ברוך אתה ה' אוהב המשפט.

מנהג ארץ ישראל (2)- השיבה שופטנו כבראשנה ויועצינו כבתחילה ישפטו עמך בצדק וענייך באמונה ובמשפט. ברוך אתה ה' אוהב המשפט

סדר רב עמרם גאון סדר תפילה- השיבה שופטנו כבראשנה ויועצינו כבתחילה ומלוך עלינו אתה ה' לבדך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה ומשפט.

רב סעדיה גאון- השיבה שופטנו כבראשנה ויועצינו כבתחילה. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה ומשפט.

What purpose will courts consisting of human judges serve at a time when the רבוננו של עולם is recognized as the supreme ruler? One of the primary functions of the בית דין is to establish ראש חדש and the dates for the חגים. They are also responsible to count the years of שמיטה and to set the יובל year.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י' הלכה א'—מצות עשה לספור שבע שנים ולקדש שנת החמשים שנאמר וספרת לך שבע שבתות שנים וגו' וקדשתם את שנת החמשים, ושתי מצות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד. הלכה י'—מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל, ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה (שנאמר והעברת שופר תרועה) וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנאמר תעבירו שופר, ותוקעין בשופר תשע כדרך שתוקעין בראש השנה, ומעבירין שופר בכל גבול ישראל.

If this is the theme of the *ברכה* of *השיבה שופטנו*, it fits our understanding of the *ברכה* of *תקע בשופר*. The *ברכה* of *תקע בשופר* is a prayer for the return of all the twelve tribes so that *יובל* can be re-established and the *ברכה* of *השיבה שופטנו* is a prayer for the next step in the coming of the ultimate *גאולה*; that the *סנהדרין* be re-established so that the *סנהדרין* can count the years of *שמיטה* and to then declare the year of *יובל*.

Why does the *ברכה* of *השיבה שופטנו* include the words: *ומלוך עלינו אתה ה' לבדך*? In other words, why do we pray for the establishment of *מלכות ה'* while praying for the re-establishment of a Jewish judicial system. It may be required pursuant to the following:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מט' עמ' א'—אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הטוב והמטיב צריכה מלכות. מאי קא משמע לן? כל ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה; והא אמרה רבי יוחנן חדא זימנא! אמר רבי זירא: לומר שצריכה שתי מלכיות, חדא דידה, וחדא דבונה ירושלים. אי הכי, נבעי תלת, חדא דידה, וחדא דבונה ירושלים וחדא דברכת הארץ! אלא, ברכת הארץ מאי טעמא לא? משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה; בונה ירושלים נמי לא תבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה! הוא הדין דאפילו בונה ירושלים נמי לא בעיא, אלא איידי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים. רב פפא אמר, הכי קאמר: צריכה שתי מלכיות לבר מדידה.

From this *גמרא* we learn that it is inappropriate to refer to the re-establishment of *מלכות חז"ל* without simultaneously referring to the establishment of *מלכות שמים*. This rule would then explain the inclusion of the words: *את צמח ברכה כי לישועתך קוינו כל היום*.

The early versions of the *ברכה* are proof that the *ברכה* experienced changes over time.. The *סדר תפילות לרמב"ם* and the *מהזור ויטרי* (the late 1100's CE) are the first sources to include the words: *מלך*. The omission of the word: *מלך* at the conclusion of the *ברכה* in the early versions of the *ברכה* requires further discussion.

בעד רפואה שלימה למשה דוד שלום בן גיטעל הכהן

SUPPLEMENT

עת רצון

The period between ראש חדש אלול and יום כיפור is considered an עת רצון, favorable time. We begin סליחות on שבת מוצאי שבת because it is an עת רצון and that is the same reason that we recite סליחות early in the morning. There are other times during the year that are also considered an עת רצון. Often, a moment becomes an עת רצון because of the activities that are related to that moment.

What is the origin of the concept of עת רצון? The following two פסוקים:

- תהלים פרק סט-ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלקים ברב חסדך ענני ישעך:
- ישעיהו פרק מט-כה אמר ה' בעת רצון עניתך וביום ישועה עזרתך ואצרך ואתנך לברית עם להקים ארץ להנחיל נחלות שממות:

It is fair to conclude that the times in which we recite the פסוק of עת רצון are times when it is an עת רצון during davening.

An Overview of the Concept of עת רצון

ערוך השולחן אורח חיים סימן א סעיף יט-דוד אמר ואני תפלתי לך ה' עת רצון וגו' וכן ישעיה [מ"ט] אמר בעת רצון עניתך שמע מנה דעת רצון מילתא היא [יבמות ע"ב]. ובגמרא פירשו דאימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין [ברכות ח']. וכן הוא בזוהר תרומה [דף קנ"ו]. וז"ל תנינן אימתי איקרי עת רצון בשעתא דציבור קא מצלאן וכו' ע"ש אמנם ביבמות שם מבואר דהצות לילה הוא עת רצון ע"ש וביומא [ס"ט]: מבואר דיש עת רצון אף בלא שעה קבוע ובלא ציבור וכן מבואר בתענית [כ"ד]: דע"י חלום נתגלה לרבא שהאידינא הוא עת רצון ע"ש והכל אמת דודאי יש עתים קבועים לעת רצון ויש גם בלא עתים קבועים כפי גזירת מלכו של עולם:

ארבעים יום מר"ח אלול עד יוה"כ

משנה ברורה סימן תקפא הקדמה-נוהגים לקום באשמורת - דסוף הלילה הקב"ה שט בעוה"ז והוא עת רצון ומה שנהגו מר"ח שאז עלה משה בהר סיני לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ז והוי עת רצון. ואיכא אסמכתא מקרא אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול וס"ת עולה מ' כנגד ארבעים יום מר"ח אלול עד יוה"כ כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לו

לקבל תשובתו מאהבה ועוד סמך מקרא ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך ר"ת אלול:

עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים הם עת רצון

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ב ד"ה יד בעשרת-וראו לכל ירא אלקים למעט בעסקיו ולהיות רעיוניו נחתים, ולקבוע ביום ובלילה עתים, להתבודד בחדריו, ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות, ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה, ולשפוך שית, ולשאת תפלה ורנה, ולהפיל תחנה, והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה, כענין שנאמר (ישעיה מט, ח): "בעת רצון עניתך וביום ישועה עזרתך", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות מט ב, ישעיה נה, ו): "דרשו ה' בהמצאו" – אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים, שנאמר (ויקרא טז, ל): "מכל הטאתיכם לפני ה' תטהרו", על כן הזהירנו הכתוב שנטהר לפני ה' בתשובתנו והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו.

אימתי עת רצון – בשעה שהצבור מתפלל.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד ב – אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי? אמר ליה: לא יכילנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה וליצלי. אמר ליה: טריחא לי מלתא. – ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר. – אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, (דף ח עמוד א) מאי דכתיב +תהלים ס"ט+ ואני תפילתי לך ה' עת רצון – אימתי עת רצון – בשעה שהצבור מתפלל. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: +ישעיהו מ"ט+ כה אמר ה' בעת רצון עניתך. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא: +איוב ל"ו+ הן א – ל כביר ולא ימאס, וכתוב: +תהלים נ"ה+ פדה בשלום נפשי מקרב – לי כי ברבים היו עמדי. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר: הן א – ל כביר ולא ימאס, וכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב – לי וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור – מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם.

זמני התפלה בזמן שהקב"ה מרחם על העולם

תורת המנחה פרשת ואתחנן / דרשה סו – ואני תפילתי לך ה' עת רצון, יש עתים לתפלה ויש עתך חסד גדול מזה, אם כן עת רצון הוא שהרי הקב"ה מרחם בעת ההיא ומשמחם באורו הגדול. ובצהרים גם היא עת רצון שהוא יושב וזן ומפרנס את בריותיו כולם מקרני ראמים ועד ביצי כינים וכדאמרינן בריש ע"ז (דף ג ב), ומאותה שעה ואילך היא עת תפלת המנחה, ותקנוה סמוך לערבית מפני טורה הציבור. וגם עת ערבית שעת רצון שהשם ית' גולל אור מפני חשך כדי שינוחו הבריות מעמלם כי יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, וכת' (משלי ג

להבין את התפלה

כד) ושכבת וערבה שנתך, וכת' (איוב ג יג) ישנתי אז ינוח לי. וכיון שבאלו העתים אנו רואים כי השם ית' מגדיל חסדיו על עבדיו יש לנו לדעת כי הם עת רצון ולכן תקנו זמני התפלה בהם.

תפלת המנחה קורא עת רצון

ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן קכו-ותפלת המנחה קורא עת רצון שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנא' ויהי בעלות המנחה וגו' ומנהג לומר שלש פעמים אחת אומר החזן ביחידי ואח"כ אומר אותו הצבור ואחר כך אומר אותו החזן והצבור יחד. וכתב ר' בנימין אחי נר"ו הטעם. תחלה אומר אותו החזן ביחידי כנגד יצחק שתקן תפלת המנחה והיה יחידי באותו שעה ואח"כ אומר אותו הצבור לבד כנגד אליהו שנענה בתפלת המנחה וקרבת צבור הקריב באותה שעה ואח"כ אומרים אותו החזן והצבור יחד רמז לישועה אחרונה שתהא שלמה לכל.

ערוך השולחן אורח חיים סימן רלב סעיף א-רבותינו בעלי התוס' בפסחים [ק"ז]. הקשו למה נקראת תפלה זו מנחה דאי משום מנחת התמיד והחביתין הלא בתמיד של שחר היה ג"כ מנחות אלו ותרצו דאמרינן בברכות [ו:]: דאליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה ושמא בשעת הקרבת המנחה נענה ולכך קרי לה תפלת המנחה שאז היה שעת רצון עכ"ל ועדיין אינו מובן למה באמת בעת הקרבת מנחה של ערב נענה ולמה היה אז שעת רצון והרי גם בשחרית כן הוא ונ"ל דהעניין כן הוא דידוע שבשעת הקרבת המנחה היו מנסכין נסוך היין ושרו הלויים בכלי שיר וזהו בין בתמיד של שחר ובין בתמיד של בין הערבים ואין לך עת רצון גדול מזה אלא שבין הערבים הוי יותר עת רצון משום שהמנחה היא בסוף כל העבודות כדאיתא ביומא [ל"ד]. ונמצא שהמנחה של בין הערבים היא העבודה האחרונה של היום וחביבה ורצויה כמו תפלת נעילה ביוהכ"פ ולכן אז הוא העת רצון וכן אמר דוד [תהלים קמא, ב] תכון תפלת קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב הרי מנחת ערב היא החביבה יותר [ובירושלמי פ"ד הל' א' יליף מזה דמנחה הוקשה לקטרת ע"ש והמג"א הביא בשם הירושלמי דנתקנה בזמן הקטרת והביא מפרק ג' ואינו כן ע"ש ויש ליישב והאבודרה"ם פי' שהוא לשון מנוחה דכשהשמש יורדת למערב הוי כהולכת למנוחתה אך לפ"ז היה לנו לקרותה מנוח ומנחה הוא לשון מתנה ואולי לדעת הרמב"ם דתפלה דאורייתא ופעם אחת ביום כמ"ש בסי' פ"ט א"כ שחרית הוי פריעת חוב ומנחה היא מתנה ודו"ק]:

יום שני וחמישי הוא עת רצון

רא"ש מסכת בבא קמא פרק ז סימן יט-ט [דף פב ע"א] עשר תקנות תיקן עזרא. שיהו קורין בתורה במנחה בשבת בשביל בעלי מלאכות שאין להם פנאי לשמוע קריאת התורה בשני ובחמישי. וקורין בשני ובחמישי. שהראשונים תקנו לקרות בשני ובחמישי תלתא פסוקי לחד

גברא או תלתא פסוקי לתלתא גברי כנגד כהנים לויים וישראלים כדי שלא יהו (ישראלים) שלשה ימים בלא קריאת התורה. על רמזו וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים. ותקנו לקרות בשני ובחמישי לפי שהוא עת רצון דאמרינן במדרש דמשה עלה לקבל לוחות האחרונות בחמישי וירד בשני. ולכך מרבים תחנונים בשני ובחמישי. וכן נהגו להתענות בהן. ואתא עזרא והתקין לתלת גברי עשרה פסוקים כנגד עשרה בטלנים. ושיהו דנין בחמישי ובשני דשכיחי דאתו למיקרי בסיפרא. ושיהו מכבסים בחמישי בשבת מפני כבוד שבת ללבוש לבנים ובע"ש אין פנאי לכבס. ושיהו אוכלין שום בערב שבת דזמן עונה היא בשבת שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת ראשי תיבות ביאה והבנות בכלל והשום מרבה הזרע. ושתהא אשה משכמת ואופה ביום כשהיא רוצה לאפות כדי שתהא פת מצויה לעניים. ושתהא אשה חוגרת בסינר משום צניעות. ושתהא אשה חופפת וטובלת שלא יהא עליה דבר חוצץ. (דף פב ע"ב) ושיהו רוכלין מחזרין בעיירות ולא יוכלו לעכב על ידיהם רוכלי העיר. משום תכשיטי נשים שלא יתגנו בנות ישראל על בעליהן. ותיקן טבילה לבעלי קריין לתפלה ולתלמוד תורה והאידינא נהגו עלמא כתלת סבי כדאמרינן בפר' ראשית הגז (דף קלו ב) ובפרק מי שמתו (דף כב א) כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה. דסבר רבי יהודה בן בתירא דעזרא לא תיקן טבילה לדברי תורה. א"נ היה מתנה דכל הרוצה לבטלו יבא ויבטל. כדאמרינן בריש מועד קטן (דף ג ב) גבי הא דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על ב' פרקים הללו והתירום. אי נמי לא פשטה ברוב ישראל כדאמרינן גבי גרבי שמן בפ' אין מעמידין (דף לו א):

שבת מנחה הוא עת רצון

מחזור ויטרי סימן קלו—לכך אנו אומ' ואני תפילתי לך ה' עת רצון קודם המנחה. דכת' באותו מזמור תילים. למעלה מזה המקרא (תהלים סט) ישיחו בי יושבי ונגינות שותי שכר. ואני תפילתי וגו': וכך אמר דוד לפני הק' רבונו של עולם אומות העולם ביום שמחתם וביום אידם הן שותין ומשתכרין ומנגנים בבית משתאותם כל היום ואין מזכירין שמך. אבל אנו לא כן משהגדלת השמחה לישר' ובא יום מנוחתי ושמחתי לאחר שאני שבע מעונג ומפונק איני שוכחך. וכשמגיע זמן התפיל' אני פוסק מבית משתאותיי ותענוגי והולך וקופץ לתפילתי לעת הרצון ושעה קבועה ונותן הודי על חלקי. לכך נהגו העם לומר כך במנחה בשבת. ואם תאמר מה נשתנית מנחת שבת ממנחת יום טוב לומר פסוק זה. יש לומר שגם לדבר זה נתקן לאומרן. מתוך שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה במנחה בשבת מפני יושבי קרנות. לכך אנו מודים על חלקינו. שלא שם חלקינו כמשפחות האדמה לישיב בקרנות. אלא לעת רצון תפילה אנו תדירין להתפלל. וביום טוב לא תיקן עזרא כן. ת': ועוד יש לומר מפני שבשבת עושין ג' סעודות. כדדרשינן בשבת. מתלתא היום. אבל ביום טוב דלית בה חיוב סעודה שלישית. לא נתקן לאומרו. ת'. ת':

להבין את התפלה

משה רבינו ע"ה התפלל בעת רצון

תורת המנחה פרשת ואתחנן / דרשה סו- וכן מצינו במשה רבינו ע"ה שלא רצה לבקש רחמים ותחנה בעד עצמו עד שראה שהיה עת רצון לפניו. כשגזר עליו הקב"ה שלא יכנס לארץ דכתיב (במדבר כ יב) יען לא האמנתם בי להקדישני וגו' לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ, עמד ולא בקש תחנה על הגזירה ההיא עד שראה שהיא עת רצון לפניו. ואימתו היה זה בשעה שמסר הקב"ה סיחון ועוג בידו כמו שכתוב למעלה בפרשה ראה החילותי תת לפניך את סיחון וגו', אמר מעתה יש לי עת לבקש תחנה על הגזירה הה"ד ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, מאי בעת ההיא, בשעה שמסר לו סיחון ועוג, וכמו שכתוב ואת יהושע צויתי בעת ההיא לאמר עיניך הרואות את כל אשר עשה ה' לשני המלכים וגו', וזהו בעת ההיא.

עת רצון Creates an לימוד תורה

שו"ת דברי יציב חלק או"ח סימן רמט ד"ה שאל כבודו-שאל כבודו על דברות רש"י ז"ל בר"ה י"ז ע"ב, אהא דאמרי ויעבור ה' על פניו ויקרא אר"י אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, א"ל כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם וכו', אמר רב יהודה ברית כרותה ל"ג מדות שאינן חוזרות ריקם וכו', ופרש"י שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינן חוזרות ריקם. ותמה מאין לקח רש"י המקור לזה דכאן מיירי בתענית. א) וטרם אענה בישוב דברי רש"י אומר דהכרחו של רש"י ז"ל היה, דאם נפרש בפשיטות שכל זמן שיאמרו י"ג מדות היינו בכל יום, או בפיוטים וסליחות כמנהגנו לומר עכשיו, אז יתעורר עלינו קושיא גדולה איך לא אשתמט בשום מקום שבש"ס ללמדנו מתי ואיזה תפלה ובאיזה נוסח יאמרוהו, דבענין גדול כזה שמובטחים אנו על ידו למחילת עונות לא היה להם לסתום אלא לפרש בהדיא, ודוגמת שאמרו במגילה ל"א ע"א שמשעה תיקן להם שיהיו קורין כל דבר בזמנו ומפרש התם בהדיא מה קורין ומתי, כן ה"נ הו"ל לומר שמשעה תיקן להם לומר י"ג מדות איך ומתי לאומרם, ולא להסתיר את כל הענין תחת לשונם. וגם מה הלשון יעשו לפני כסדר הזה, ועוד דקדוקים, ומכ"ז הכריח רש"י דלא קאי כאן סתם להזכיר י"ג מדות בעלמא, אלא דקאי על סדר הקריאה שבשעת התפלה בתענית שקורין ויחל. אשר ע"כ נראה דמקור למנהגנו הוא מגמ' דר"ה הנ"ל, דהך כל זמן שישראל וכו' ויעשו לפני וכו', היינו לקרות בתורה ויחל בתענית, ואז הוא עת רצון לזכור י"ג מדות, וכשיעשו כסדר הזה אני מוחל להם. ואעתיק מש"כ הפרקי דר"א סו"פ מ"ו, כשמדבר מענין י"ג מדות וז"ל, התחיל משה צועק בקול גדול ואמר ה' ה' וגו' אמר משה לפניו סלח נא וכו', ואלו אמר משה סלח נא לעונותיהם של ישראל עד סוף כל הדורות היה עושה כן לפי שהיה עת רצון וכן הוא אומר בעת רצון עניתך וכו', אמר הקב"ה הרי כדברייך עשיתי וכו' עיי"ש. ועיי' בספר חסידים סי' ר"ג, ומובא

במג"א סי' תקס"ו סק"ב, כשקורין ויחל בתענית שותק החזן הקורא בתורה עד שיאמרו הקהל שוב מהרון אפך וגו' וגם ה' ה' וגו' לומר כי הקהל אומר אותו כעין תפלה ומתכוונים לבם בלשון בקשה והחזן הקורא אינו רשאי לקרות בלשון בקשה אלא כך עשה משה והאיך היתה מעשה שמשה בקש וכו' עיי"ש. הרי דמפרש ויקרא משה שמשה אמרו דרך תפלה, וכ"ה בתרגום ירושלמי [שמות ל"ד ו'] דצלי משה ואמר ה' וגו', וכן יש לפרש בפרקי דר"א הנ"ל דהקב"ה אמר ומשה צעק אחריו, וכן אנו נוהגים לומר בקול רם ומתכוונים כדרך שעשה משה בדרך תפלה ובקשה. ובביאור הרד"ל לפרדר"א שם אות ע"ז רצה לפרש דרק משה אמרו ולא הקב"ה עיי"ש שבעצמו הניח פי' זה בצ"ע, אבל באמת מפי' רש"י בחומש שם, וכן מפי' רבינו נסים שבתוס' בר"ה שם בד"ה שלש עשרה, משמע שהקב"ה הוא שקרא לייג מדות כדי שילמוד משה וכן עשה משה, ועיין מזה בערוך לנר בר"ה כאן בד"ה ואני. אגב. יום כיפורים זה שאנו עומדים בו השנה, הוא בדיוק כבאותו היום שעמדנו בו בעת שמשה ירד מן ההר, שחל ביום שני של השבוע, וכפי שמבאר הדעת זקנים בעלי התוספות בפ' עקב (י' - י"ג) דמכיון דמבואר בפ' ר"ע בשבת דפסח שבו יצאו ישראל ממצרים חמישי בשבת היה אם כן י"ז בתמוז גם היה ביום חמישי, דלעולם פסח וי"ז בתמוז באין ביום אחד, ונמצא שלוחות הראשונות באו בה' בשבת, דבי"ז תמוז ירד אתם מההר, ור"ה בשבת היה לסי' א"ת ב"ש ג"ר, וא"כ יוה"כ בשני היה והלוחות האחרונות באו ביום שני, ולפי ששתיהן באו חדא ביום שני וחדא ביום חמישי נהגו לקרות בתורה ביום ב' וביום חמישי, וזהו דרשו ה' בהמצאו, ב"ה מצאו, שהם ימי קריאת התורה ע"ש. וגם השנה הרי יצא לנו בדיוק ככל האמור, וי"ז בתמוז היה ביום חמישי, ור"ה ביום שבת, וכעת ביום הכיפורים ביום שני. וא"כ הוא עוד יותר ויותר עת רצון. באשר הוא ממש כבימים ההם בזמן הזה, ויש איפוא לנצל במיוחד יותר ויותר יום קדוש זה בתשובה ובתפלה ובהרבות בתחנונים לפניו ית"ש ויתעלה]. וה"נ אמרינן בברכות (ח א) אימתי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללים, כי הצבור מעבירים מדת הדין ועושים בתפלתם עת רצון. ואם בתפלה שהיא חיי שעה כך, כ"ש תורה שהיא חיי עולם (שבת י א), שכשהיא בצבור דנפיש זכותיה עושים עת רצון ורחמים.

TRANSLATION OF SOURCES

ב' תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז' עמ' ב'—What was their reason for mentioning the gathering of the exiles after the blessing of the years? — Because it is written, But you, O mountains of Israel, you shall shoot forth your branches and yield your fruit to your people Israel, for they are at hand to come. And when the exiles are assembled, judgment will be visited on the wicked, as it says, And I will turn my hand upon you and purge away your dross as with lye, and it is written further, And I will restore your judges as at the first. And when judgment is visited on the wicked, transgressors cease, and presumptuous sinners are included with them, as it is written, But the destruction of the transgressors and of the sinners shall be together.

א' רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י' הלכה א'—It is a positive commandment from the Torah to count seven sets of seven years and to declare the 50th year as it is written: V'Safarta Lecha Shevah Shabbatot Shananim etc. V'Kidashtem Es Shenat Ha'Chamishim. These two Mitzvot are solely the responsibility of the Large Court. **י' הלכה א'**—It is a positive commandment to blow Shofar on the tenth day of the month of Tishrei (Yom Kippur) in the Yovel year. This Mitzvah is primarily the responsibility of the Jewish Court (as it is written: V'Ha'Avarta Shofar Teruah) and each individual is responsible to blow Shofar as it is written: Ta'Aveeru Shofar. They blow 9 sounds from the Shofar as they do when they blow Shofar on Rosh Hashonah, and they blow Shofar throughout the land of Israel.

א' תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מט' עמ' א'—Rabbah b. Bar Hanah said in the name of R. Johanan: The blessing 'Who is good and bestows good' (in Bircat Ha'Mazone) must contain mention of G-d's kingship. What is he teaching us? That any benediction which does not contain mention of G-d's kingship is not a proper blessing? R. Johanan has already said this once! R. Zera said: He teaches us that there is a requirement to mention kingship twice, once for that Bracha and once for the Bracha 'Who buildest Jerusalem'. If that is so, there should be a requirement to mention G-d's kingship three times, once for itself, once for 'Who buildest Jerusalem', and once for the blessing of the land? Hence you must conclude: Why do we not require one for the blessing of the land? — Because it is a benediction closely connected with the one which precedes it. Then 'Who builds Jerusalem' should also not require it, being a benediction closely connected with the one which precedes it? — The fact is that, strictly speaking, the blessing 'Who builds Jerusalem' also does not require it, but since the kingdom of the house of David is mentioned, it is not appropriate that the kingship of heaven is not mentioned. R. Papa said: What he, R. Johanan, meant is this: It requires two mentions of the kingship of heaven besides its own.